

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 46. V torek 15. novembra 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. Dones je stalo za drugotečajarje tole na deski zapisano: *Kaj rabi učenec v šoli?* Narprej so drugotečajarji to vprašanje v svoje pismarice zapisali.

Oče. Alj jim g. učitel niso nič pomagali, te reči imenovati in pisati?

Tonč. Dro! Rekli so: Glejte! jaz sem vam dones še odgovor na desko napisal, ki ga tudi vi imate v pismarico zapisati. *Učenec rabi v šoli.* Zraven tega odgovora so še tudi stale perve pismenke tistih reči, ki jih učenci v šoli rabijo: b-, p-, k-, t-, p-, pl-, kr-, kl-, m-.

Oče. Povej mi ti Tonček! ktere reči bi bil ti napisal, da jih učenci v šoli rabijo? Pa lepo po pismenkah - zaporedoma, kakor so na deski stale.

Tonč. Jaz bi bil tole napisal: Učenec rabi v šoli berilo, pero, knjige, tinto, papir, ploščico, krido, klinček, merilo.

Oče. Kaj pa ste vi počenjali?

Tonč. Dones smo mi prvenci poiskali in imenovali dele knjige alj *knjižne* dele. Glejte oče! to je knjiga, poslušajte! bodem vam pokazal in imenoval vse knjižne dele. Glejte! to je uvez, herbet, vogel, obrez, list, stran, versta, stavek, beseda, slovka, pismenka, potem so nam še tudi povedali, da se papir iz cunj nareja. To smo radi poslušali.

Oče. Kar ste pa dones rajtali, že vem; dve reči ste kupovali, prodajali, zgubljali, posojevali itd. Čaj! bom te skusil. Stric ti dajo dvakrat po štiri hruške; koliko so ti jih dali? Dobro! zakaj pa? Res! dvakrat po štiri je osem. — Ti posodiš sestri

2krat po ednem peresu, koliko je jih sestra dolžna poverniti? Res! dve peresi, 2krat po 1 je 2. Mati prodajo 2krat piščet, in vselej po 3, koliko so jih prodali? — Ti dobiš od tete 2krat orehov in vselej po 5, koliko jih imaš? Da; 10 jih imaš; sedaj 4 snež, koliko jih ostane? —

Tonč. Vidite, da to že znam, pa še nekaj več — kakor unokrat s dvojko, so nam g. učitel dones pokazali s trojko. Narprej so naredili tri čerte in prašali: kolikokrat je to po ednem? kolikokrat je taj trikat eno? So enkrat tri alj troje. Spodaj so naredili 3 čerte, potem piko in spet 3 čerte; koliko je sedaj čert, le jih soštejte? Kolikokrat je jih po tri alj troje — le poglejte, tukaj je enkrat troje, tukaj pa sopet enkrat troje. Prav! dvakrat troje; koliko je taj dvakrat troje? Da! dvakrat troje je šest. Potem so naredili trikrat troje, in mi smo povedali, da je 9 čert, da je taj trikrat troje devet. Slednič smo spet po troje kupovali in prodajali.

Oče. Kako pa je dones s branjem in pisanjem blo?

Tonč. Novo složeno natihnico in zatihnico (Anlaut in Auslaut) so nam pokazali. Bom napisal, so djali, in tudi vi napišite: *le, li, la, lo, lu.* Postavim popred tihnico *b'*, kako bote to izrekli? Odgovorili smo: *ble, bli, bla, blo, blu.* Sedaj so še več tihnic pred slovke: *le, li . . .* postavili, kakor narprej tihnico *b'*. Mi smo za njimi vse to na plošice pisali in izgovarjali. — Napišem, sedaj malo drugače glasnico popred: *el, il, al, ol, ul.* Pritvežem tihnico *b'*, kako bote izgovarjali? Rekli smo: *elb, ilb, alb . . .* Tako so vganjali s več tihnicami, tako da je vse urno šlo. Včasi smo tudi glasnico izpuščali in samo tihnici izgovarjali, postavim: *bl, tm, pl, tl . . .*

Oče. Kaj pa ste potem pisali, ko so g. učitel odšli; vem da ne smete nikolj roke križem deržati.

Tonč. Imam še tukaj na plošici vse napisano, le poslušajte, bodem bral: v šo li po tre bu je mo plo ši ce — lu na ble do si je, — kra va se na trav ni ku pa se — ko za i ma tu di mle ko — gla va me zlo bo li — klo ba sa je do bra.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

9. Živali imajo različen narav (temperament) in razne sposobnosti.

Kat. Vi ste še mladi, alj vendar ste že gotovo vidili in spoznali, da so nekteri ljudje nagli, hitro jezni, pa spet hitro dobri, drugi pa so zmeraj merzli in mertvi, jih nič ne mika, in spet drugi so večjidel žalostni, nekteri pa spet skoraj vselej dobre volje.

Kar sim vam zdaj povedal, tudi od žival velja. Nektera žival je vesela, druga lena, nektera nagla, druga pa mirna; postavim: osli na Jutrovem so živi in zale postave, naši pa zabiti in leni itd. Mi pravimo: živali imajo svoj narav.

Narav se pri človeku tudi spreminja in spreverže. Ko je bil Novinov Lovre še mlad, in je le malo jesti dobival, je bil vesel, delaven in priden, ko pa je bogat postal, dobro pil in jedel, in grozen velik trebuh dobil, je bil zaspan in len človek.

Kader je tergovec Urban doma, je zmeraj židane volje in zdrav. Če se pa poda v ptuje, dalje bolj gorke dežele, — pravijo — da je tam ves pobit in žalosten.

Ravno tako se tudi živalski narav premeni. Vse mlade živali so vesele in vse žive.

Ako dobijo dosti jesti in primerno delati, ostanejo vesele in žive; ako se jim pa predobro alj preveč jesti daja, bojo vse zaspale in mertve.

Marsikdo se čudi, od kod to pride, da je njegov pes tako mertev, ako ravno da je še mlad. Odtod je to, preveč mesa alj pa preveč jesti mu dajaš.

Kočijaži alj vozniki dajo konjem tudi kruha in vina, da bi naglo vlekli alj hitrej leteli. Mi taj vidimo, da so skoraj vse živali različnih narav.

To je, kakor se nam zdi, tudi vzrok, zakaj so nekatere živali bolj prebrisane od drugih. Mi zamoremo po pravici reči:

živali imajo tudi različne sposobnosti

Od tega bodo nam tisti nar več povedati znali, ki sami živali učijo. Ni vsak konj, ne vsaka ptica, ne vsak pes za take modre

reči; nekterim ne gre nič v glavo. Jaz sem vam že poprej povedal, da se mora nektera ptica več tednov učiti, preden da kako pesmico zažvižga alj zapoje, nektera jo pa koj zna.

S nekterim psom se mora človek dolgo pečati in vbijati dolgo, preden da se zna na zadnje noge posaditi in s prednjimi prositi; nekteri pa sam poskuža in hitro zna.

Alj niste nikdar slišali, da ljudje pravijo: ta alj una žival je modra, ta pa neumna. Kako prebrisan je marskateri konj, kako zavit nekteri pes, kako prekanjena kaka mačka!

Kat. Otroci, zdaj bom pa vas malo poprašal, kako kaj to zastopite, kar sim vam dosihmal povedal. Odgovarjajte mi na sledeče vprašanja:

Alj imajo živali dušo?

Tonč. Gotovo, ker reči počenjajo, ktere le duša počenjati zamore.

Kat. In ktere so te opravila?

Neč. Živali reči ogledujejo, si vse temno predstavljajo, občutijo bolečino, veselje in žalost, in imajo tudi spomin, imajo temne pojeme, razločijo reči, zamorejo misliti in sklepati, senjajo, in tudi imajo narav ter sposobnosti in tudi nek jezik govorijo, da se med seboj zastopijo.

Kat. Ti si že dobro na vse pazil, kar sem vam pravil. Alj bi pa bilo prav, če bi mislili, da je živalska duša ravno taka, kakor človeški duh?

Tonč. Nikdar! ker živali imajo le temne predstave, človek pa jasne in si taiste še tudi lahko bolj razjasni. Živali se ne zavejo tako dobro svojih predstav, kakor človek.

Kat. Človeška pamet in živalska pamet, je kakor abednik in sv. pismo; ravno taka velja tudi zastran jezika. Živali imajo le nektre glasove, in zastopijo le nektre glasove. Pa kaj je to proti človeškemu govoru, proti človeškemu jeziku; kako gladko in čudno jezik človeku teče!

Kako temne in malovredne so živalske misli, če jih primerimo s tim, kar človek misli, prevdarja in znajde.

Kar sem vam v priliki od parobroda povedal, to nar bolj človeka od živali loči, to je: da je človek samostojno, svobodno

bitje, katero ima um, razum, prosto voljo in vest; svojega gospoda in stvarnika, in njegove sv. zapovedi pozna, katero je nevmerjoče in za večnost stvarjeno; človek se zave, sam sebe pozna, on ima zavednost, samoznanost — samozavednost.

Človek je oseba.

Žival ni nobena oseba.

Mesto vsih jih višjih lastnost, katere ima človeški duh (človeška duša), je varnik živalim pogon dodelil, od kterega bom vam prihodnjo ne deljo kaj povedal.

(Dalje sledi.)

Ljubezen do bližnjega.

Mesca oktobra 1778 je razsajel na morju strašen vihar, kakoršnega še stari ljudje nikoli pomnili niso. Vsak je miloval popotnike na morju in molil za te, ki so v nezmerno in strašno morje pokopani bili. Nekega dne se je vidilo od brega kje, kako da neka barka že vsa omagana se z grozovitnimi valovi vojskuje in h kraju po nobeni ceni priti ne more. Bila je kakih 100 korakov še od brodovja. Vihar le hujše in hujše pritiska, in kos za kosom se že lomi od barke in spada v serdno morje. Popotniki, akoravno že tako blizu suhe zemlje, obupajo popolnoma še kdaj kje priti in se iz gromečega valovja rešiti. Ljudje, ki so ob kraju morja stali in to grozovito nesrečo vidili, bi bili scer radi kje pomagat šli, če bi bili le količkaj vedili, da bi vse zastonj ne bilo. Zraven pride tudi nek mož po imenu *Tode*, in vidi barko v tako veliki nevarnosti. Zdi se mu, kakor da bi ga ubogi popotniki s povzdignjenimi rokami na pomoč in rešenje klicali. Brez pomislika, ali bi bilo mogoče na pomoč iti ali ne, gre hitro na svoj dom, da bi se na morje k pomoči napravil. Žena njegova se mu ovije okoli vrata in ga serčno serčno prosi, da bi vendar v toliko nevarnost v svojo smert ne šel, ker vidi, da se v tako strašnem viharju kar nič pomagati ne more. Otroci se mu oklenejo okoli nog, jokajo in prosijo svojega očeta, da bi ne šel, ker tako strašno tuli in razgraja vihar. Kaj mi je mar, pravi blagi mož, kaj mi je mar, če vihar razgraja in divja? jaz družega ne slišim, kakor samo jok in zdihovanje ubogih na morju! Pustite me iti, in prosite Boga,

da bom srečno pomagal in zopet k vam prišel. In če ostanem v valovih in umerjem, vas oče nebeški gotovo zapustil ne bo. Tako govorivši se izterga od svoje ljube družine, vzame čolnič, in gre s svojimi hlapci na silno morje. Na vso moč si prizadevajo blagi čolnarji valove predreti in k barki veslati, toda nemogoče je bilo; vsi razpehani in mokri se morajo strašnim valovom umakniti in h kraju verniti. Čez nekoliko časa se poda *Tode* s svojimi pomagavci zopet na morje, in zdaj so srečnejši od pred. Z veliko silo in z neizrečenim trudom dosežejo vendar nesrečno barko, in enajst ljudi srečno h kraju pripeljajo. Berž pošlje blagi *Tode* poročnika k svoji ženi, da naj Boga hvali in moli, ker 11 ubogih ljudi je že rešil. Mati in otroci so na kolnih in molijo med tem, ko blagi mož zopet na morje gre. Srečno priderejo zopet do barke, toda, oj nesreča! ravno ko se trudijo čolnič privezati, prihrumi strašni val, in potopi čolnič z vsimi, ki so notri bili; pokopan je bil blagi *Tode* v šumeče morje z naj lepšimi čutili goreče ljubezni do svojega bližnjega. Oj blaga, zares preblaga smert, vredna večnega plačila!

Za revno in zapuščeno družinico pa je potem nebeški oče skerbel in jo potolažil.

V ljubezni umreti gotovo je sladko!

Miloljub.

Listonoša.

Iz spodnje Rožne doline.

Po ukazu visokega ministerstva so tudi naš visoko častiti g. tehant in okrajni šolski ogleda, Janez Hafner, 3. Novembra shod učiteljev v *Kaplo* sklicali. Znajšli so se vsi g. učitelji in tudi trije g. kateheti. Miloserčni dobrotnik pridnih učiteljev, gospod Simon Rudmaš, c. k. nadzornik ljudskih šol, so te shod s svojo pričujočnostjo počastili in razveselili.

Kratko pa prav serčno g. tehant učitelje nagovorijo; g. nadzornik v kratkem namen in občno koristnost učiteljskih shodov razložijo in prijazno učitelje povabijo, naj vsakteri svoje misli v dotičnih šolskih zadevah odkritoserčno naznani in izustijo. Na prašanja v slov. jeziku so bili učitelji pismeno odgovorili in

teden prej tehantu poslali. Prašalo se je: 1. Ali je modro in prav, otroke med letom v šolo jemati, kedar se starišem poljubi jih poslati? — in kaj ima učitelj storiti, da temu, kjer je koli navada, v okom pride, in da otroci, ki so za šolo zreli, zajedno o začetku šolskega leta v šolo poslani bodo? — 2. Ker je v šolah na deželi treba več razdelkov učiti; kaj je koristnejši, jih ločiti in vsak razred posebej učiti, ali vse vkup poučevati? — in če je sledno treba, kako ima učitelj ravnati, da, kedar si z enim razredom opraviti da, drugi dragi čas učenja ne potrafi? — 3. Ktere šolske knjige se imajo v tukajšnjem šolskem okraji rabiti, da se ne samo posebnim potrebam učencov vstreže, temuč tudi dotičnim zakonom zadosti? — 4. Po katerem učnem načinu se daje otroci nar ročnejši k branji peljati? — Lete občno važne prašanja so bile skorej od vseh učiteljev prav pridno in jako izdelane. Odgovori so se od vseh strani pretresovali in presodili in zedinjene misli so g. Biconik v zapisnik vpisali, kateri je bil zadnič od vsih pričujočih podpisan.

Zares! veliko dobrega — za učitelje in sebi izročene učence — leti od visokega ministerstva zapovedani shodi obrodijo, če se od obeh strani — od šolskih ogledov in učiteljev — v pravem duhu obhajajo. Ogledi imajo priložnost spoznovati, kako učitelji v omiki in izobraženji napredujejo; in učitelji se sprijaznijo, eden drugemu svoje misli, svoje zvednosti in skušnje v šolskih zadevah izročijo in jih vzajemno popravijo; tukaj prijatelj prijatlu svoje žalosti potoži in eden drugega potolaži, tukaj se z novim pogumom, z novo gorečnostjo za svoj imeniten in važen poklic oživijo, in tako novo okrepčani se vernejo — če ne veselega — vsaj zadovolnega serca — vsakteri na svoje — sebi izročeno mesto.

Po južini, h kateri so bili od gostomilega gosp. tehanta vsi pričujoči povabljeni, sta g. šolski svetovavec in g. okrajni šolski ogleda učiteljem še nekatere mile besede in zlate nauke na pot izročila in potem se je vernil vsak spet na svoj dom — blizo s terdnim sklepom v sercu, kar je koristnega in izverstnega slišal, v svoji šoli vpeljati. Bog daj svoj blagoslov! P.

Drobtinčica.

* Koliko dobra volja in za svoj poklic vneto serce premore, priča g. *Selič Balant*, kaplan v *Grebinskem kloštru* (Stift Griffen). Že je ta gospod pri *Jezeri* (Seeland) novo šolo na noge spravil, dve leti šolo deržal — kar ga višje povelje pokliče v *Grebinski klošter* za kaplana. Še ni tam dva mesca za kaplana, in že je tudi tu šola osnovana — bi rekel, iz nič stvarjena. Od svojih dveh izb odloči večjo izbo za šolo, poprosi g. fajmoštra, in povabi farmane in šola je gotova. G. fajmošter *Oberkircher* so poskerbeli potrebne dile (deske) za klopi, farmani radi svoje otroke v šolo pošiljajo, otroci veseli in pridno v šolo hodijo in g. kaplan vsi vneti šolo deržijo: 80 ljubim in nedolžnim otročičem se zdaj kruh lomi, kterege poprej niso bili tako srečni pokusiti. Slava vsim, ki tako koristne in potrebne naprave dobroserčno podpirajo: šola je za vsako faro zlata reč! —

Društvo sv. Mohora.

* Presvitli knezoškof *Slomšek* so nam ustmeno naznanili, da je I. del „življenja svetnikov“ že dokončan in da ga smemo vsak dan pričakovati. Mi ga bomo našim društvenikom za leto 1854 zarajtali. Tistim g. društvenikom, ki so za leto 1853 svojo letnino plačali, bomo I. del koj pri priči, kakor ga iz *Gradca* dobimo, po pošti alj po knjigarjih poslali in 4 podobe st. zakona, ki se niso prav uvezale, pridjali. Unim pa, ki so za l. 1853 še na dolgu, tega storiti ne moremo, ker ne vemo, alj bojo prihodnič še naši društveniki ostali alj ne. Mi bomo jim taj „življenje svetnikov“ še le tedaj poslali, ko svojo letnino plačajo. Še enkrat lepo prosimo, da naj ti gospodje društvene knjige l. 1853 na svoje stroške nam nazaj pošlejo in naznanijo, da od društva odstopijo, alj pa da svojo letnino saj za l. 1853 odrajtajo. Novo leto se bliža, ko bomo imenik in račun sestavili in veliko denarja potrebovali, zato prosimo ne muditi. *Goffine* se je začel tiskati in bode cel, to je I. in II. del med p. n. društvenike razposlan koj od začetka leta 1854.